

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 157 (1765) 21 avqust 2018-ci il

(əvvəli ötən saylarımızda)

Xəbər Əmir Teymura çatır ki, bəs cırtıdan bir kəndin kişiləri qəzəblərini qılınca çeviriblər, kəndə girmək mümkün deyil. Əmir Teymur döyüş yerinə gəlir. Ətrafı qan içində görür. Hər iki tərəfdən xeyli yaral və Qanlı döyüş səhnəsini seyr edərək deyir:

-Bu qədər yerləri qılıncımın altından keçirdim, amma indiyə kimi öz yurdu-nu kişi kimi qoruyan, mərd dindaşlarımızı görmədim.

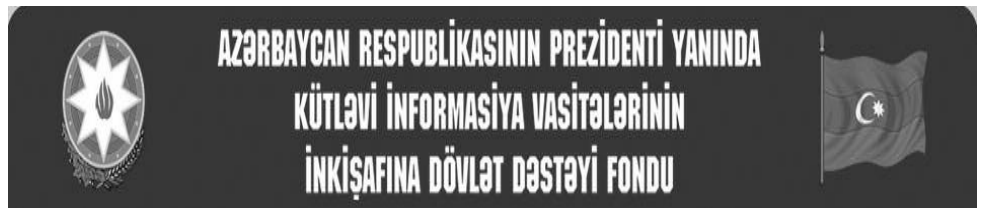
Deyirlər ondan sonra bu kəndin adı qalır Mərdinli-mərdlər məkanı, ərler, kişilər yurdu.

Teymurun elçilərini Mərdinlinin ağsaqqalarının yanına göndərərək barışıq təklif edir. Ağsaqqallar "dalaşmaq var,

din adı bəzi tarixi sənədlərdə Ruhidinli kimi də qeyd olunmuşdur. Rəfədinli obası qədim Qaradağlı elinin bir qoludur.

Xələfşə (Xələfşah)

Deyirlər 1 Şah Abbas dərvişlibas olub tabeliyindəki vilayətləri gəzirmiş. Bir dəfə o, vəziri Allahverdi ilə birlikdə gəlib Arazın güney yaxasındakı kəndlərin birinə çıxır. Bu kənd zümrüd donlu meşələrin əhatəsində, çayın kənarında qərarlaşmışdı. Sanki təbiət bütün gözəlliklərini səxavətlə bu kəndə bəxş etmişdi. Bu mənzərəli yaşayış məntəqəsi şahın çox xoşuna gəlir. Geriyə qayıdandan sonra övladlarından birinin bu yerdə məskunlaşmasını

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN MALİYYƏ YARDIMI İLƏ

Həmin vaxtdan da bu yer Tuğ adlanmağa başladı. Tuğ-türkcə mızraq, iti deşici silah, nizə anlamındadır. Mühəribənin sonunda qoşun hissələrinin önündə aparılan bayraq da Tuğ adlanır.

Tuğ (kəndi) yalı Füzuli rayon mərkəzindən 12 km qərbdə, Qarabağ silsiləsinin ətəyində, Quruçayın sağ sahilində, Xocavənd rayonu ilə sərhəd ərazisindədir.

Cin Qobu

Bir kişinin günün günorta çağı keçiləri itir. Ora keç, bora keç-tapılmır ki, tapılmır. Soraqlaş-soraqlaş gəlib çıxır kəndin ayağına. Burada ona deyirlər ki, bəs bir topa keç otlaya-otlaya

Onun qabağın bir dəstə adam çıxır. Kişinin rənginin ağardığını, bərk tələş keçirdiyini görüb nə baş verdiyini soruşurlar. Keçi sahibi də qobuda başına gələnləri nağıl eləyir. Adamlardan biri deyir:

-Sən cinlərin yığnağına düşmüşsən. Sənin bəxtin onda gətirib ki, nənənə namaz üstündə olub, "bismillah!" demisən. .Yoxsa sən o çörəkdən "Bismillah!" demədən kəsib yesəydin dəli olacaqdın. Sonra həmin adam qayıdır ki, bəs bir dəfə o da həmin qobuda cinlərin yığnağına düşüb.

Bu söhbəti eşidən kişilərdən bir neçəsi də bu hadisəni təsdiqləyirmiş kimi deyirlər ki, bəs bu qobu həmişə cinlərlə dolu olub. Buraya enən adamlar görə ehtiyatlı olsunlar.

TOPONİMİK RƏVAYƏTLƏR

əyrişmək yoxdur"-deyə təklifi qəbul edirlər. Aclıqdan və susuzluqdan əziyyət çəkən qoşun hissələrinə səxavətlə süfrə aşılır. Mərdinli sözünün bir mənası da əliaçıq, qoçaq, comərd deməkdir.

Mərdinli kəndi Füzuli rayon mərkəzindən 9 km şərqdə, Qarabağ silsiləsinin ətəyində, Köndələnçayın sahilindədir. Cavanşir elinin bir qolu olan Mərdinlidə orta çağlarla səsləşən qoçdaş, at-daş heykəlləri vardır.

Rəfədinli

Səfəvilər dövründə davam edən və uzun sürən Türkiyə-İran müharibələri çox vaxt Azərbaycan ərazisində getdiyinə görə, Azərbaycanın bütün təsərrüfat həyatını sarsıdır, aclıq, xəstəlik törədirdi.

Səfəvi şahları, xüsusilə 1 Şah Abbas və ondan sonrakılar Azərbaycan şəhər və kəndlərində yaşayan əhəlinin çoxunu imperiyanın başqa yerlərinə köçürürdülər.Yeni ərazilərə köçürülmüş əhali çox vaxt topla halında yaşamağa başlayır və yeni məskunlaşdıqları ərazilərə köçüb gəldikləri yaşayış məntəqələrinin adını verirdilər. Beləliklə, eyni adlı yaşayış məntəqələri yaranırdı.

1 Şah Abbas eyni zamanda hakimiyyətdə farslaşma siyasəti aparır, əsas vəzifələrə farsları, eləcə də fars yönümlü insanları təyin edirdi.

Bu dövrdə Azərbaycanın şimal hissəsindəki kəndlərə də çoxlu sayda ailələr köçürülmüşdür. Bu kəndlərdən biri fars mənşəli ailələri, o cümlədən də farsyönümlüləri qəbul etməmişlər. Sonralar bu kəndi Rəfədinli adlandırmışlar. Rəfədinli, yəni başqa dinləri qəbul etməyən, onları rədd edən deməkdir.

Füzuli rayonunda Aşağı və Yuxarı Rəfədinli kəndləri mövcuddur. Yuxarı Rəfədinli rayon mərkəzindən 18 km cənubda, Aşağı Rəfədinli isə 20 km cənubda Qozluçay dərəsindədir. Kən-

məsləhət bilmişdir. Təbiidir ki, şahın oğlu da atasının məsləhətini can-başla qəbul etmişdir.

Həmin vaxtdan da bu yer Xələfşah (nəsil, övlad, xələf, özündən sonra gələn şah) adlanmışdır.

Xələfşə kəndi Füzuli rayon mərkəzindən 6 km cənub-şərqdə, düzənlikdə yerləşir.Bəzi mənbələrdə Xələfşahlı kimi də qeyd edilmişdir.

Tuğ yalı

XII-XIII yüzildə bu ərazidə məskunlaşan türkdilli tayfalar "qara donlu" kafirlərin hücumuna məruz qalır. Düşmənlərin qəfil hücumu türkləri qətiyyə qorxutmur. Tayfanın qoçaq oğlanlarından biri qeyrətli, vətəncanlı igidləri döyüşə səsləyir:

-Düşməni torpaqlarımıza ayaq açıb. Düşməni bizə üstün gəlmək istəyir. Eşit, türk oğlu, türk! Əgər əbədi göy uçub tökülməsə, əgər aşağıdan yer parçalanmasa, onda heç kim türk xalqına üstün gələ bilməz! Qalxın ayağa! Tuğlarınızı götürün, meydana girin!

Bu haray tayfanın bütün kişilərini ayağa qaldırdı. Qəzəbini qılınca çevirən türk oğlu "qara donlu" kafirlərin qoşununu darmadağın etdi. Yalnız bir neçə adam qaçaraq canlarını qurtara bildilər.

Bu hadisədən qərinələr keçib, amma indi də həmin yer Cin Qobu adlanır.

Cinqobu Füzuli şəhərində, rayon mərkəzinin 1 km şərqində, çökəklikdədir.

Babı türbəsi

Babı kəndi Araz çayının güney yaxasında yerləşir. Mənası ərəbcə qapı deməkdir. Bu kəndin yaxınlığındakı türbə qısa şəkildə Babı türbəsi adlanır. Türbənin üzərində kufi xətlə 1273-cü ildə Şeyx Əbu Yaqub İbn Səd tərəfindən inşa edildiyi həkk olunub. Görkəmli Azərbaycan ilahiyyatçısı, sərkərdə və alim şeyx Babı Yaqubun şəərəfinə ucaldıldığı bildirilir.

Türbə 8 guşəlidir, üstü 8 bucaqlı çatma kümbəzlə örtülü olan bu türbənin divarları ağ daşdan hörülmüşdür. Kümbəz özü isə birqat daşdan hörülüb. Buna el arasında Şıxbaba türbəsi də deyirlər. Bəzən isə Parababı da adlanır. Sonralar qeyri-müəyyən səbəbdən minarə türbədən ayrılmışdır. Ornamentlərinə görə Əcəmi memarlıq məktəbinin təsiri duyulur.

XVI-XVII yüzilin məşhur bayatı ustası, el şairi Lələnin bir neçə bayatlarında Babı kəndinin və eyniadlı türbənin adı çəkilir:

**Mən Lələ der Arğalı,
Parababı, Arğalı.
Sərasər meydanında,
Namərd qaçar, ər qalı.**

**Ələmin Babı haray,
Arğalı, Babı haray...**

**Arğalı haray, Babı haray,
Haqq Aşığı Lələ haray...**

(ardı gələn sayımızda)

**Faiq ŞÜKÜRBƏYLİ,
Tədqiqatçı-etnoqraf**

